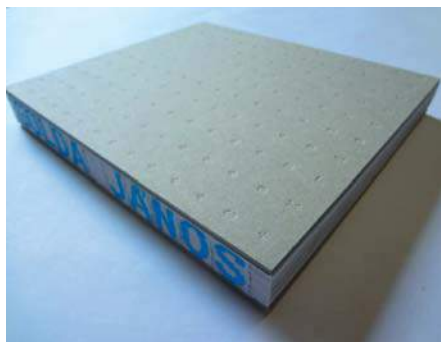

Diálogustól a monográfiáig Somogyi Krisztina: Golda János

1

Az utóbbi évek egyik igazi építészeti könyvményével ajándékozott meg Somogyi Krisztina és Golda János kötete. Tavaly Nagy Tamás saját munkásságáról írott Inspirációk című kötete, előtte pedig Szabó Levente Bán Ferenc-monográfiája okozott hasonló szellemi örömet.

Pedig jól ismertem már a kéziratot, korábbi változatában is. A végül publikált szöveg azonban olyan egységes, jól szerkesztett és gondolatgazdag, hogy (engedtessek meg a baráti lelkesedés, hisz évtizedek óta jól ismerem mindkettőjüket) a Golda-kötettel Somogyi Krisztina a tökélyre fejlesztette az interjú (réggi nevén a dialógus) műfaját. A könyv olvasása során mindvégig elmélyült, szenvedélyes kollokvium tanúi vagyunk, s amit építészeti elemzésben kapunk, az kifejezi az építészeti indirekt, de mégis mindig jelenlévő személyességét.

Somogyi Krisztina építészinterjú-köteteinek sorában ez már a harmadik: korábban Cságoly Ferencsel és Balázs Mihállyal készített hasonló műfajú könyvet. De mi is valójában ezeknek a köteteknek a műfaja? Monográfia? Igen, mert egy építész munkásságát tárgyalják igen alaposan, de mégsem az, mert nem közvetlenül Somogyi Krisztina elemzi a tárgyalt alkotók műveit, hanem maguk a kérdezett építészek fejtik kik nézeteiket saját épületeikről. Magától értetődik, hogy eközben a szerkesztés, a kérdések megtervezése, az interjúk irodalmi szöveggé formálása (!) nagyon is a szerkesztő munkáját dicséri. Egyszerű interjúkötetek volnának? Egyáltalán nem, hiszen a beszélgetés szövege mellett mindig azonos súllyal van jelen a képanyag, a kiváló fotók és a kötet nagyon karakteres grafikai kialakítása is.

Somogyi Krisztina csak az előszóban szól meg közvetlenül, és előrevetíti a könyv és Golda építészetének kulcstémáit, fogalmait, köztük a gondoskodó építészetet, az emberközpontúságot, a személyességet, a jól használható környezetet, a jól működő megoldást, a közösséget, a hellyel és a jelentéssel való törődést. A szerző következőképpen foglalja össze az elgondolását: „A monográfiát a szerzőnek az a mély meggyőződése hívta életre, hogy lényeges ismerni a környezetünket alakí-

órás interjúfűzér mondatait, s ennek eredményeképpen lett a könyv nyelve gondozott, néhol már irodalmi ilhettetséggű, mindenesetre Golda sokrétű, elmélyült gondolkodását tökéletesen kifejező. Ő maga közösségi emberként tanár is, nem csak tervező, így gondolatmenetén mindig érződik a tanító lelkelet, a pedagógiai ethosz, s ez átjön az írott szövegen is. Szinte minden témából el tud jutni az egyetemes léptékig, de mindig természetesen, magától értetődően, s Krisztina tökéletes partner-

2

tó építészek életútját. Mert bár az épületek használatához nincs szükség extra tudásra a használó részéről /.../ a jelentések és összefüggések megfogalmazásában alapvető szerepet játszik az építés személye.” (10. oldal) Amikor azt is elárulja, hogy a könyv beszélgetései „...hét évre kiterjedően készültek...” megértjük, hogy itt különleges szöveggel, egy több éves beszélgetésfolyam esszenciájával van dolgunk. Ezért lehetséges, hogy amint Krisztina a bevezetőben írja: „...végül a monográfia témája a kultúra és a civilizáció egésze lett.” Ez a szemléleti tágasság Golda építészeti gondolkodásának sajátja, amit ő maga a miskolci évekből eredeztet, és Plesz Antal, Bodonyi Csaba örökségének tart. Arra kérdésre, hogy meghatározható-e a Miskolci Építész Műhely mint építészeti minőség, Golda így felel: „Sok értéke közül a legfontosabb, hogy fenntartottuk magunknak a kérdés jogát.” (44. oldal) Még hozzá a helyes kérdésését, természetesen hozzá, hiszen jó válaszokat csak jó kérdésekre lehet adni.

Szemmel látható, hogy Somogyi Krisztina nagyon nagy munkával fésülte össze a sok-

ként segíti őt ebben. Mindennek konkrét érzékeltetésére olyan, hosszabb idézetekre volna szükség, amelyek szétfeszítenék egy rövid recenzió kereteit, ezért csak ennyit emelnék ide a könyv 46. oldaláról: „Házat mindig konkrét szubjektum épít. Akkor is így van ez, ha a megbízó egy város, egy multinacionális cég vagy egy család. Nem az építész épít. Ez nagyon fontos. Az építész médiumként vesz részt a folyamatban. Megpróbálja megérteni az igényeket, vágyakat és szándékokat, hogy átfordíthassa azokat terekre, formákra és arányokra. Az emlékezet és a képzelet között próbál kapcsolatot teremteni.”

A kötet nagyméretű, kétoldalas nyitóképe egy archív fotó a miskolci Kollektív Házzól, 1978 tájáról. A homlokzati molinón Leonardo rajza, a vitruviusi ember, nem véletlenül. Mint ismeretes, Golda János, a Miskolci Építész Műhely egyik alapító tagja itt dolgozott az Északterv tervező vállalat keretei között 1977 és 1989 között, majd a Noll Tamással közösen alapított Teampannon építésziroda tagjaként, immár majd harminc éve. A Piarista Rend főépítésze, főbb munkái a szegedi

3

Dugonics András Piarista Gimnázium, Alapfokú Művészeti Iskola, Kollégium és Templom (Madzin Attilával), a Debreceni Egyetem Élettudományi épülete és Könyvtára (Szenderffy Gáborral), a budapesti Design Terminál (Madzin Attilával), a budapesti Piarista Központ rekonstrukciója és bővítése (Kovács Zoltánnal és Mészáros Erzsébettel), az MTA Humán Tudományok Kutatóháza (Noll Tamással és Madzin Attilával), valamint számos kiváló családi ház. Építészetének alapvető meghatározója a Bodonyi Csaba vezette Miskolci Építész Műhely, amely Bodonyi mesterének, Plesz Antalnak (1930-2014) a konstrukciót hangsúlyozó, mindig világos szerkesztésű modernista építészetét vitte tovább. Bodonyitól a hely megfejtését, a helyes kérdezés tudomá-

nyát, a tágas, programalkotó szemléletet tartja legfontosabb örökségének.

Ez a beszélgetés bizonyítja legszebben, hogy az építészet humán tudomány és művészet egyszerre: Golda mindvégig az ember problémájaként, emlékezeteként és képzeletként beszél róla. Beszélgetőtársa segítségével a mai építészet szinte minden lényeges kérdését érinti: hely, idő és jelentés, a történeti folytonosság lehetősége, közösség és építészet, város, lépték, kép, valóság, a virtuális és mediatisált világ problematikája, saját ház építése, forma a mai építészetben, az iparosított építés formai karaktere és a kézműves kultúra közötti feszültség, a kézműves tudás elenyészése és még sok más.

Befejezésül, hogy kissé kiegyensúlyozzam (joggal) elfogultnak tartható véleményemet, egy apró, de fontos hiány: nehezen látom be, miért nem szükséges egy ilyen, végső soron építészettörténeti kötet végén a név-, a hely- és a tárgymutató. A Terc kiadó a legjobb magyar építészettörténeti és -elméleti kiadó, kötetéből általában nem hiányoznak az indexek. Milyen hasznos lett volna – akár majd évek múltán – Golda János építészetével és korával kapcsolatban a könyv végén rákeresni mondjuk a Miskolc, a Bodonyi, a panel, a regionalizmus, a Plesz Antal vagy a Bán Ferenc címszavakra...

A lényeg azonban, hogy a kötet tipográfiai és grafikai kialakítása előre hírül adja, hogy nem szokványos építészeti albumot tartunk a kezünkben. A nyersen, nyomtatás nélkül hagyott, 4 mm vastag (!) kartonból készített, betonszürke keménytáblás kötés, az első borítólapon száraznyomással préselve a szerzők nevei, a kötetlenül hagyott (!) gerincen a belívek élének ragasztására és a cérnafűzésre

nyomatva, kéken virító, csupa kapitálissal szedett GOLDA JÁNOS név azonnal felhívja magára a figyelmet. A belső oldalak tipográfiája és képszerkesztése feszes, rendet sugároz, ugyanakkor sosem merev, hanem természetes. Valami ilyesmi jellemzi Golda házait is: józanság és kreativitás, s ezt mintaszerűen ragadta meg a grafikus, az írásom bevezetőjében említett Bán Ferenc-monográfiát is jegyző Vargha Balázs, a MOME Tervezőgrafika Tanszékének tanszékvezető egyetemi adjunktusa. A képanyag kivételesen jól és átgondoltan szerkesztett, a tartalmas szöveget jól ellentözzák a nagy és jól válogatott képek, s még a „vágó” vagy elválasztó fotók is működnek, oldják az említett feszességet és kiváló képi minőségükkel igazi atmoszférát tudnak teremteni.

Mint a kötet fekete-fehér záróképe: nagyvárosi gyorséterem, üvegportáljai sokszoros tükröződésében a panelház előtt. Korunk: amelyet Golda János életével és építészetével vállal és folyamatosan szelídíteni próbál. Építésze nézetem szerint a „másik modern”

5

egyik tipikus példája Magyarországon, az Aalto-i, érzékeny, regionális modernhez közel álló architektúra. Somogyi Krisztina könyve ezt sosem közvetlenül, de mindig érzékenyen és határozottan, élvezetes kortörténetnek is beillő olvasmányba ágyazva mondja el nekem, nekünk.

Sulyok Miklós

1. A kötet nyers, táblás kötés
2. Debreceni Egyetem Élettudományi épülete és Könyvtára
3. A budapesti Piarista Központ
4. A miskolci Kollektív Ház
5. A szegedi Dugonics András Piarista Gimnázium, Alapfokú Művészeti Iskola, Kollégium és templom

4